

Så sponsrade regeringen försäkringsbolagen

Handlingsförlamad – så beskrevs regeringen efter tsunamikatastrofen i vintras. Men regeringen handlade. Exempelvis evakuerade regeringen skadade och andra överlevande till en kostnad av över 72 miljoner kronor. En utgift som kan ses som sponsring av de försäkringsbolag som hade det formella ansvaret.

Det kan verka futtigt att tala om pengar. Tsunamikatastrofen den 26 december drabbade miljontals människor på flera kontinenter. Flodvågen ödelade många hundra tusen människors liv och krävde uppemot 300 000 dödsoffer. Över 500 av de döda var svenskar, bland dem många barn. Ytterligare flera tusen svenskar skadades. För ett stort antal svenska familjer tog livet i en eller annan mening slut.

På ett helt annat plan, i den svenska utrikesförvaltningens sobra mötesrum, går livet vidare. Där handlar det nu, som det oundvikligen måste göra, om pengar. Vem ska stå för de stora kostnader som uppstod när över 10 000 svenskar, många svårt skadade, skulle evakueras från katastrofområdet? I teorin är det inte så komplicerat. Ansvaret är resebranschens och försäkringsbolagens.

Resebolagen har, enligt paragraf 15 i lagen om paketresor, ett ansvar för att transportera hem sina kunder om resan har blivit förstörd till exempel genom en naturkatastrof. Försäkringsbolagen har ett ansvar för att ta hem kunder som under sin resa skadats eller blivit allvarligt sjuka, allt enligt de villkor som gäller för de reseförsäkringar som 96 procent av alla svenska turister tecknar innan de reser utomlands.

Men det där är teorin. I praktiken rådde kaos i framför allt Thailand dagarna efter katastrofen. Drabbade svenskar överallt; döda längs stränderna, skadade i sjukhussängarna, desperata på bårhus och flygplatser, på hotell och ambassader – för att inte tala om de tusentals anhöriga som ringde Utrikesdepartementet hemma i Sverige. Resebolagen satte in extraflyg, utöver de ordinarie flygningarna som gick tomma till katastrofområdet och fulla med drabbade svenskar hem. På så vis tog man hem närmare 8 000 resenärer.

Pressen från medierna på regeringen blev redan efter något dygn enorm. Det talades om "senfärdighet", "passivitet" och "handlingsförlamning", regeringens agerande beskrevs som "plågsamt", "sorgligt" och "omdömeslöst". I det läget beslutade regeringen att till varje pris evakuera svenskarna från katastrofområdet. Man gav flygbolaget SAS i uppdrag att upprätta en luftbro som mellan den 29 december och den 8 januari flög hem ungefär 1 700 svenskar. Dessutom hyrde utrikesdepartementet (UD) ett tiotal flyg för olika former av ambulanstransporter.

Dokumentationen av vilka resenärer som flögs hem av vilken part, och framför allt på vems ekonomiska ansvar, var i det närmaste obefintlig. UD:s representant Jan Nordlander beskrev senare situationen för den statliga myndigheten Kammarkollegiet:

– Det var först-till-kvarn-principen som gällde, vilket ledde till att både statens och resebolagens flyg kom att innehålla ett misch-masch av olika slags resenärer. De sista flygen var de enda som hade en passagerarlista.

UD flög alltså hem även personer som flugit charter till Asien och som därför var resebolagens ansvar. Både UD och resebolagen flög också, på egen bekostnad, hem personer som var svårt skadade och vars hemresa alltså skulle ha täckts av försäkringsbolagen. Totalt kostade evakueringen UD 72,4 miljoner kronor. 23,6 miljoner var kostnaden för SAS luftbro, resten var framför allt kostnader för ambulansflyg med svårt skadade ombord.

De tre resebolag som hade resenärer i katastrofområdet – My Travel, Fritidsresor och Apollo – begärde under våren genom sin branschorganisation Researrangörsföreningen ungefär 55 miljoner kronor i kompensation från UD. Frågan fick utredas av Kammarkollegiet, en myndighet med en rad disparata uppgifter som rör ekonomi och juridik. Researrangörsföreningen hävdade att UD signalerat att man skulle stå för evakueringskostnaderna, bland annat genom att UD:s representant "nickade uttrycksfullt" vid ett möte då de höga kostnaderna kom på tal. Fritidsresor hänvisade dessutom till ett e-mejl som man skickat till kabinetssekreterare Hans Dahlgren med en preliminär uppskattning av kostnaderna. Hans Dahlgren bekräftade att han mottagit mejlet, vilket Fritidsresor tolkade som att regeringen hade lovat att stå för kostnaderna.

Kammarkollegiet slog i sitt uttalande först fast att UD inte hade någon juridisk skyldighet att betala ett enda öre till reseföretagen. Men sedan skrev man att man tyckte att UD skulle betala ändå, *ex gratia*, av nåd. Skälet var att de tre resebolagen hade gjort en viktig humanitär insats genom att frakta mediciner, sjukvårdsutrustning, krisexperter, läkare och psykologer till katastrofområdet. Kammarkollegiet föreslog att UD skulle ersätta reseföretagen för de extrainsatta flygen och för evakueringshotell. UD tog den 12 maj beslut om att bevilja företagen 31,3 miljoner kronor. Mest pengar, över 17 miljoner, fick Fritidsresor.

När det gäller försäkringsbolagen är läget ett annat. Hittills har försäkringsbolagen fått betala bara för hemtransporterna av de omkomna som flugits hem – bara där har dokumentationen varit tillräcklig. Men försäkringsbolagen hade egentligen ansvar för att betala hemtransport för alla försäkrade resenärer som skadats allvarligt.

Hur många det rör sig om vet ingen. Men en fingervisning kan vara landstingens samlade dokumentation av personer som fick sjukhusvård för fysiska eller psykiska skador orsakade av tsunamin. Statistiken, som inte sträcker sig längre än till den 4 januari, visar att 1 300 personer hade så allvarliga skador att de fick sjukhusvård. För 175 personer var skadorna så svåra att de lades in minst en natt.

Anders Beskow är vice vd på försäkringsbolagens branschorganisation Försäkringsförbundet. Han är mån om att påpeka att försäkringsbolagen har en skyldighet att hjälpa sina kunder hem. Men han menar att regeringens och myndigheternas sjabbel gjorde det omöjligt för bolagen att fullfölja sitt ansvar:

– Det hade varit mycket lättare om regeringen och myndigheterna hade vetat att det finns reseförsäkringar som täcker just den här typen av hemtransport och att de allra flesta resenärer har sådana försäkringar.

Många av försäkringsbolagen har samordnat ansvaret för tsunamikatastrofen hos SOS International i Köpenhamn där Bo Uggerhøj är VD. Han säger att försäkringsbolagen inte kommer att anstränga sig för att spåra sina skadade kunder. Orsaken är den kaotiska evakueringen, menar han.

– Att hitta de här personerna nu och ta reda på vilket bolag som ska stå för räkningen är en komplicerad process. Jag personligen tror att det är omöjligt.

Bo Uggerhøj påpekar också att SOS International minsann också chartrade fyra flyg och transporterade hem ungefär 550 personer varav ungefär 100 inte hade så allvarliga skador att transporten egentligen skulle ha omfattats av reseförsäkringen.

Det må så vara. Alla hjälpte alla, alla blev skyldiga varandra pengar. Men försäkringsbolagen är ändå den part som har minst att vinna på att försöka reglera kostnaderna för evakueringen. Bollen ligger hos UD, det är där man ligger ute med mest pengar. Men där hetsar man inte upp sig.

UD:s rättschef Carl-Henrik Ehrenkrona har fört samtal med Försäkringsförbundet men inte riktat några krav till bolagen.

– Det är inget som brådskar. Visst är det så att det kan vara svårt att reda ut, men i några fall måste det gå och i några fall kanske det inte går, och då får det väl vara så. Det kommer att lösa sig i sinom tid, säger Carl-Henrik Ehrenkrona.

Den 1 december presenterar den statliga Katastrofkommissionen sin analys av hur de inblandade parterna hanterade katastrofen. Försäkringsfrågorna finns med. Om slutsatsen även då förblir att det hela kommer att lösa sig av sig själv så kan bolagen nog känna sig lugna. Då slapp de undan en nota på 72 miljoner.

Katarina Bjärvall

Katarina Bjärvall är frilansjournalist